

TAY (Benî Tay)

sup çeşitli boylar özellikle Suriye, Irak, el-Cezire, Mısır ve Mağrib'e yerleşti. Emevîler döneminde gerçekleştirilen Kuzey Afrika ve ardından Endülüslü fetihlerine iştirak eden Suriyeli Taylılar'ın bir kısmı diğer Arap kabileleriyle beraber Endülüslü'ye ulaştı. Günümüzde Şemmer platosunda ve Kuzey Irak'ta Habur nehrinin doğu kısımlarında yaşayan Arap kabileleri Tay kabilesine mensup olduklarını söylerler.

Hz. Ali ile Muâviye b. Ebû Süfyan arasında cereyan eden siyasî mücadele esnasında Suriye'deki Taylılar Muâviye'yi, Irak'takiler Hz. Ali'yi desteklediler. Nitekim Iraklı Taylılar'ın reisi olan Adî b. Hâtim, Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali'nin sancaktarı olarak görev yaparken onun amca oğulları Suriye'deki Taylılar'ın reisi Hâbis b. Sa'd liderliğinde Muâviye'nin saflarında savaştı. Bununla birlikte Tay kabilesinin büyük çoğunluğunun genelde Hz. Ali'yi ve evlâdını desteklediğini söylemek mümkündür. Taylılar, Emevîler'e mesafeli durmaları sebebiyle gerek Suriye gerekse Irak bölgesinde devlet kademelerinden uzak tutuldular. Kayslılar'ı destekleyen bazı Emevî halifelerinin Yemen asıllı kabilelere baskı uygulaması onların devlete muhalefetini daha da güçlendirdi. Bundan dolayı Taylılar'ın Abbâsî ihtilâline katılması kolay oldu. Bu kabilenin reislerinden Kahtabe b. Şebîb, Horasan'da Abbâsî davetini gerçekleştiren en önemli propagandacılarından biridir. Taylılar, Abbâsîler'in başlangıcında sınırlı bölgelerinin korunmasında ve içerideki isyanların bastırılmasında yardımcı oldular. Kabilenin alt kollarından olup Filistin, Belkâ ve Kuzey Arabistan'da yaşayan Cerrâhîler özellikle IV-V. (X-XI.) yüzyıllarda bölgede önemli rol oynadılar (bk. CERRÂHİLER).

Tay kabilesi tarih boyunca siyasî hayatta olduğu gibi fikir alanında da kalıcı izler bıraktı. Gerek Câhiliye döneminde gerekse İslâm'ın doğuşundan sonra bu kabileden pek çok devlet adamı, şair ve âlim yetişti. Tâî nisbesiyle anılan kabile mensuplarının Câhiliye devrindeki en önemli temsilcileri arasında şair Hâtim et-Tâî, Âmir b. Cüveyn, Hanzale et-Tâî, Evs b. Hârise ve Antere b. Ahres sayılabilir. İslâmî dönemde ise Hâricî şairi ve divan sahibi Tırimmâh el-Ekber b. Adî, Tırimmâh el-Asgar b. Hakîm, Ebû Zübeyd Harmele b. Münzir, Ebû Temmâm, Buhtürî, Urve et-Tâî ve Abdullah b. Halife gibi şairleri zikretmek mümkündür. Kabilenin önemli siyaset adamı ve komutanları İyâs b. Kabîsa, Adî b. Hâtim, Zeydül-Hayl (Hayr), Kahatabe b. Şebîb, Harb b. Muhammed ve Dâ-

vûd b. Nasr'dır. Hz. Ömer bu kabileden Hâbis b. Sa'd'ı Humus kadılığına tayin etmeye karar verdiyse de anlattığı rüyasını dinledikten sonra bundan vazgeçti. Abdullah b. Mâlik et-Tâî, Muhtâr es-Sekaffî tarafından Kûfe kadılığına getirildi. Kabîsa b. Mühelleb ve Urve b. Mudar b. Evs gibi muhaddisler, Endülüslü meşhur âlimlerden, gramer, sözlük ve kıraat âlimi İbn Mâlik ve Muhyiddin İbnül-Arabî gibi bazı mutasavvıflar da bu kabileye mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıfî, *el-Megâzi*, III, 984-989; a.m.f., *Kitâbü'r-Ridde* (nşr. Yahyâ el-Cübûrî), Beyrut 1410/1990, s. 63-67, 72-102; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 73-76; IV, 225-228; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 321-323; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ* (de Goeje), s. 23, 26, 80, 92, 123-130, 154, 168, 235, 242, 247, 305, 338, 369, 371-374; a.m.f., *'Uyûnü'l-ahbâr*, I, 37, 48-49, 150-151, 232-233, 242-243; II, 6-8, 24, 68, 124; III, 7-8, 24; IV, 27, 44, 53, 85; ayrıca bk. tür.yer.; Ebû Hanîfe ed-Dineverî, *el-Ahbârü't-tuvâl* (nşr. Ömer Fârûk et-Tabbâ'), Beyrut, ts. (Dârü'l-Erkam), s. 101-103; Müberred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm – Seyyid Şehhâte), Kahire, ts. (Dârü'l-fikri'l-Arabî), I, 24, 51, 108, 232, 233, 291, 374; III, 40; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 193-213; III, 253-261, 409-416; V, 75-77; VII, 392, 403-409; ayrıca bk. tür.yer.; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, XII, 35; XVI, 383; XVII, 245, 363; XXI, 37; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 84, 169, 397-405, 467, 485; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 94-99; II, 328-331; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, II, 600-660; III, 177-239, 293-313; Ahmed Vasfî Zekeriyâ, *'Aşâ'irü's-Şâm*, Dımaşk 1403/1983, s. 636-641; Mustafa Murad Debbâğ, *el-Kabâ'ilü'l-'Arabîyye ve selâ'ilühâ fi bilâdinâ Filistin*, Beyrut 1986, s. 80-81; Abdülkâdir Feyyâz Harfûş, *Qabiletü Tay fi'l-Câhiliyye ve'l-İslâm*, Dımaşk 1995; Khalil Athamina, "Emevî Hilâfeti Döneminde Arap İskânı" (trc. Saim Yılmaz), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2, Sakarya 2000, s. 208-213; H. H. Brâu, "Tayy", *İA*, XI/2, s. 69-70; İrfan Shahid, "Tayyî or Tayy", *EP* (İng.), X, 402-403.

ADEM APAK

TAYÂLİSÎ

(الطيالي)

Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd
b. el-Cârûd et-Tayâlisî
(ö. 204/819)

Müsned sahibi,
Basralı hadis hâfızı.

133 (750-51) yılında doğdu. İran asıllı olması dolayısıyla Fârisî, Zübeyr b. Avvâm ailesinin mevlâsı olduğu için Zübeyrî, Basra'da oturduğundan Basrî nisbeleriyle de anılır. Onun "taylasan" denen şala nisbet edilerek neden Tayâlisî diye anıldığı ise bilinmemektedir. Annesi Benî Nasr b. Muâviye'ye ait İranlı bir câriyedir. Abdullah b. Avn ve Hişâm ed-Destuvâî gibi hocalardan

hadis öğrendi. 157'de (774) gittiği Bağdat'ta Şu'be b. Haccâc'dan ve Abdurrahman b. Abdullah el-Mes'ûdî'den hadis dinledi. Kûfe'de Verkâ b. Ömer el-Yeşkürî, Süfyan es-Sevrî, İsrâil b. Yûnus es-Sebî, Medine'de Fülehy b. Süleyman el-Huzâî gibi âlimlerden hadis rivayet etti. Tayâlisî, Basra'da kendisinden yedi bin hadis dinlediği Şu'be b. Haccâc'ın önde gelen öğrencilerindedir. Şu'be'nin derslerinden sonra o derste okunan hadislerin Tayâlisî tarafından öğrencilere ezberden imlâ ettirilmesi (Hatîb, IX, 25) hâfızasının gücü kadar onun Şu'be'nin müzakerecisi konumuna yükseldiğini de göstermektedir (İbn Ebû Hâtim, IV, 112). Vefat ettiğinde insanlar iyi bir müzakereciyi kaybettikleri için üzüldüklerine göre (Hatîb, IX, 27; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IX, 383) Tayâlisî'nin müzakereci yönü hep takdir edilmiş olmalıdır. Bin hocadan hadis yazdığını söyleyen Tayâlisî tâbiinden Eymen b. Nâbil'den başka İbn Ebû Zî'b, Hammâd b. Seleme, Hemmâm b. Yahyâ, Ebân b. Yezîd, Hammâd b. Zeyd, Kurre b. Hâlid, Cerîr b. Hâzim, İbrâhîm b. Sa'd, Zâide b. Kudâme ve Ebû Avâne el-Vâsıtî gibi muhaddislerden hadis rivayet etti. Öğrencileri arasında aynı zamanda hocası olan Cerîr b. Abdülhamîd ile Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekir İbn Ebû Şeybe, Fellâs, İbn Sa'd, Halife b. Hayyât, Abd b. Humeyd, Yûnus b. Habîb, Sahnûn gibi âlimler vardır. En son vefat eden öğrencisi (ö. 293/906) Taberânî'nin de hocası olan Muhammed b. Esed el-Medî'nî'dir. Tayâlisî 204 (819) yılında (bazı kaynaklarda 203) Basra'da vefat etti, cenaze namazı Basra Valisi Yahyâ b. Abdullâh tarafından kıldırıldı.

Tayâlisî "ilim dağı" olarak nitelenmiş, hâfızasına çok güvendiği için genellikle ezberinden rivayette bulunmuştur. Hâfızasından otuz veya kırk bin hadis nakledebildiği kaynaklarda zikredilir. Rivayetlerinde yazılı metinlere dayanmadığından bin kadar hadiste hataya düştüğü ileri sürülmüştür. Bundan çok daha az sayıdaki hatanın bile bir hadisciği zayıf saymak için yeterli görülmesine rağmen Tayâlisî hakkında hiç kimsenin zayıf hükmü vermesine bakılarak bu rakamın abartılı ve ileri sürülen hataların önemsiz olduğu kabul edilmiştir (İbn Adî, III, 1129; Hatîb, IX, 26; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IX, 382). Nitekim Ahmed b. Hanbel'e göre Tayâlisî, yazılı metinden rivayette bulunmaları dolayısıyla az hata yapan bazı râvilerle nisbetle hadisleri daha iyi muhafaza etmiş bir muhaddistir (Hatîb, IX, 28). Tayâlisî ve arkadaşları Abdurrahman b. Mehdî'nin, hâfıza-

larını güçlendirmek amacıyla “baladur” (belâzür) ağacının meyvesinden yapılan bir şerbetten çok miktarda içtikleri için ciddi biçimde rahatsızlandıkları nakledilmiştir (a.g.e., IX, 26). Öte yandan Tayâlisî'nin, rivayetlerindeki hataları düzeltmek amacıyla kendisine ve başkalarına ait (DîA, III, 89) yazılı metinleri kullandığı bilinmektedir (meselâ bk. İbn Adî, III, 1127-1128). Onun rivayetleri Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'i dışında *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer birçok eserde yer almıştır. Zehebî'ye göre Buhârî, Tayâlisî'nin akranı pek çok âlimden hadis öğrendiği için onun rivayetlerine ihtiyaç duymamış, *el-Câmi'u's-şâhîh*'te sadece bir rivayetiyle istihadda bulunmuştur (*A'lâmü'n-nübelâ*?, IX, 383-384).

Eserleri. 1. *el-Müsned**. Türünün ilk örneği sayılan bu eserde 2890 hadis vardır. Tayâlisî'nin rivayet ettiği bildirilen on binlerce hadise nisbetle *el-Müsned*'in hacminin bu kadar küçük oluşu çağdaş müelliflerin bazı yorumlarına yol açmıştır. Bu çerçevede ortaya atılan ve *el-Müsned*'in hacminin aslında çok daha geniş tutulduğu, ihtiva ettiği mevkuf ve maktû hadislerin sonradan çıkarılmış olabileceği şeklindeki varsayım (*EP*² [İng.], X, 399) somut bir veriye dayanmadığı gibi müsned türünün mantığına da kısmen aykırıdır. Çünkü sahâbe isimlerine göre düzenlenen bir müsnedde mevkuf ve maktû rivayetlerin sayısının merfûlara göre çok daha fazla olması beklenemez. Muhammed Abdülmuhsin et-Türkî, eserin ilk iki neşrinde (Haydarâbâd 1321/1903; Beyrut 1406/1985) kullanılmayan yazma nüshaları da dikkate alarak hazırladığı yayımda (I-IV, Cîze 1419-1420/1999) eksikleri gidermiş, hadislerin sıhhat derecesini ve kaynaklarını göstermiş, eserin sonuna ayrıntılı fihristler eklemiştir. Ahmed b. Abdurrahman es-Sââtî ilk neşri esas alıp *el-Müsned*'i konularına göre tasnif edip *Minhatü'l-ma'bûd fi tertîbi Müsnedi't-Ṭayâlisî Ebî Dâvûd* adıyla yayımlamışsa da (I-II, Kahire 1372-1373/1952-1953; I-II, Beyrut 1400/1980) ilk neşirde bulunmayan sekiz sahâbiye ait hadisleri Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inden tamamladığı için eleştirilmiştir (*Müsned*, Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî, neşredenin girişi, I, 57). Robert Marston Speight, eserdeki hadis metinlerini eserin yazıldığı dönemin şifahî nakil kültürünü yansıtan edebî özellikleri açısından incelediği bir doktora tezi hazırlamış (*The Musnad of al-Tayalisi-A Study of Islamic Hadith as Oral Literature*, Hartford 1970; içeriği için bk. *Dissertation Abstracts International*, XXXI, 6151-6152), ayrıca bu te-

zin bir bölümünü oluşturan *el-Müsned*'deki Ehl-i kitap'la ilgili hadisleri bir makalesinde ele almıştır (“Attitudes toward Christians as Revealed in the Musnad of Al-Tayâlisî”, *MW*, LXIII/4 [1973], s. 249-268). 2. *Ma'rîfetü süyûhi Şu'be*. Zehebî tarafından Tayâlisî'ye nisbet edilen eserin VI. (XII.) yüzyılda mevcut olduğu (*Târîhu'l-İslâm*, s. 404; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*?, XIX, 458) ancak günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir. Tayâlisî'ye izâfe edilen *Ma'rîfetü'l-evkât* (*İzâhu'l-meknûn*, II, 512; *İstidrâkât*, VIII, 112) ve *Fezâ'ilü'l-enşâr* (*İzâhu'l-meknûn*, II, 195; *İstidrâkât*, VI, 90) gibi eserler hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tayâlisî, *Müsned* (nşr. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419-20/1999, I-IV; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 19-21, 49-62; a.e., Beyrut 1406/1985; ayrıca bk. neşredenin notu, s. 392; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, IV, 112; İbn Adî, *el-Kâmil*, III, 1127-1129; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Zikru aḥbârî İsbahân* (nşr. S. Dederling), Leiden 1931, I, 82; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 25-28; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*?, VII, 95; IX, 378-384; XII, 592; XIX, 458; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 501-510/511-520*, s. 404; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 350; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XIV, 578; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1679; *İzâhu'l-meknûn*, II, 195, 512; *İstidrâkât 'alâ Târîhi't-türâsi'l-Arabî* (nşr. Hüseyin b. Kâsım b. M. en-Nuaymî – Hamza b. Hüseyin b. Kâsım en-Nuaymî), Cide 1422, VI, 90; VIII, 112; *Dissertation Abstracts International*, XXXI, Ann Arbor 1971, s. 6151-6152; A. J. Wensinck, “Tayâlisî”, *İA*, XII/1, s. 68; G. H. A. Juynboll, “al-Tayâlisî”, *EP*² (İng.), X, 399; M. Yaşar Kandemir, “Amr b. Merzûk”, *DîA*, III, 89; Kâmil Çakan, “İbnü'l-Furât”, a.e., XXI, 44.

HALİT ÖZKAN

TAYFÜRİYYE

(الطيفورية)

Bâyezîd-i Bistâmî'ye
(ö. 234/848 [?])
nisbet edilen
bir tasavvuf cereyanı
(bk. BÂYEZİD-i BİSTÂMÎ).

TAYLAND

Asya'nın güneydoğusunda ülke.

- I. FİZİKÎ VE BEŞERÎ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

1939 yılına kadar ve 1945-1949 yılları arasında Siyam olarak adlandırılan ülke bu tarihten itibaren Tayland (Tai = “özgür insanlar”, land = “ülke”) adını almıştır. Res-

mî adı Tayland Krallığı, yüzölçümü 513.000 km², nüfusu 61 milyon (2007), başşehri Bangkok (6.000.000, 2010 başı tah.), diğer önemli şehirleri Samut Prakan (455.000), Nonthaburi (410.000), Udon Thani (230.000), Chon Buri (203.000) ve Nakhon Ratchasima'dır (201.000). Ülkenin batısında Andaman denizi, batı ve kuzeybatısında Myanmar, kuzeydoğusunda Laos, güneydoğusunda Kamboçya, güneyinde Malezya ve Tayland (Siyam) körfezi yer alır.

I. FİZİKÎ VE BEŞERÎ COĞRAFYA

Genellikle yüzey şekilleri silik olan Tayland'ın merkezî kısmı alçak, kenarları daha yüksektir; yükselti güneyden kuzeye doğru gidildikçe artar. Yüksek alanlar daha çok jeolojinin birinci zamanına ait yaşlı kireç taşlarından (kalker) meydana gelmiştir. Buna karşılık alçak alanlarda eski ve yeni alüvyonlu alanlar belirir. Myanmar sınırından Malakka yarımadasına kadar Dawna dağları uzanır. Daha güneydeki dağlar Tenasserim adıyla bilinir. Dawna dağları üzerinde Doi Inthanon (büyük dağ) ülkenin en yüksek zirvesini oluşturmaktadır (2576 m.). Tayland arazisinde kireç taşları geniş yer tutar. Bu kayaların kimyasal ayrışması sonucunda çok sayıda dolin (koyak) ve mağara gibi ilgi çekici yer şekilleri ortaya çıkmıştır. Dawna dağlarının doğusunda en önemlileri Ping, Wang, Yom ve Nan olan kolların birleşerek meydana getirdiği Chao Phraya ile (230 km.) yine onun bir kolu olan Dong Phraya Yen'in suladığı Phraya düzlükleri yer almaktadır. Bu düzlüklerin deniz seviyesinden yükseltisi fazla değildir (Chao Phraya'nın kuzeyinde yükselti sadece 23,5 metredir). Söz konusu akarsular Tayland körfezine dökülmeden verimli bir delta oluşturur. Nüfusun önemli bir kısmının toplandığı ve başşehir Bangkok'un da bulunduğu bu ova tektonik açıdan çok aktiftir. Verimli alanın doğusunda Phetchabun dağları adıyla bilinen bir eşikten sonra Korat platosuna geçilir. Phetchabun dağlarının güneyinde yükselti 1300 m. dolayında iken kuzeyde 2300 metreyi aşar. Korat platosu, Tayland-Laos sınırının bir bölümünü meydana getiren Mekong nehrinin kolları tarafından parçalanmıştır. İrili ufaklı birçok adanın bulunduğu Tayland'da üç adanın büyüklüğü 200 km²'nin üzerindedir. Phuket (543 km²) adası Andaman denizinde, Samui (240 km²) adası Malakka yarımadasının Tayland körfezine bakan kesiminde, Chang (219 km²) adası Tayland körfezinin güneydoğusunda yer almaktadır. Tayland'da çeşitli büyüklükte doğal göller vardır. Malakka yarımadasının Tay-